

УДК 658

МЕТОДИ СТВОРЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАКОПИЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В КРУПНИХ ІНТЕГРОВАНІХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ**Шаріпова О.С., Шаріпова А.Г.****METHODS OF CREATING A MECHANISM FOR THE ACCUMULATION OF INVESTMENT RESOURCES IN LARGE INTEGRATED BUSINESS STRUCTURES****Sharipova O.S., Sharipova A.G.**

У статті розглянуто проблему накопичення інвестиційних ресурсів в крупних інтегрованих підприємницьких структурах. Визначено методи створення всередині крупних інтегрованих підприємницьких структур спеціального механізму накопичення інвестиційних ресурсів. Запропоновано механізм накопичення достатньої інвестиційної маси для підприємств крупних інтегрованих структур.

Ключові слова: інтеграція, диверсифікація, крупні інтегровані підприємницькі структури, інвестиції, ресурси, метод, механізм, накопичення, фонд, ранг, критерії, результат.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки України переваги мають підприємницькі структури, які максимально використовують можливості свого товару, своїх технологій та фінансів. Важливою умовою використання цих переваг є інтеграція підприємств, розвиток інтеграційних процесів, утворення стійко функціонуючих інтегрованих підприємницьких структур.

Різноманіття видів підприємницької діяльності створює сприятливі умови для інтеграції підприємств на основі об'єднання та злиття. Це створює сприятливі умови для концентрації й накопичення капіталу. Тому, для більш ефективного використання інвестицій в крупних інтегрованих підприємницьких структурах необхідно створити механізм накопичення інвестиційних ресурсів з урахуванням самостійності, прав власності, інтересів, повноважень і планів суб'єктів, що входять в дану інтегровану структуру. Чим більше інтегрована структура, тим більш потужні суб'єкти входять до її складу, тим більш значимі фінансові потоки циркулюють всередині системи.

Проблема полягає в тому, що, як правило, всякий інвестиційний проект, по вартості, зазвичай перевищує поточні доходи підприємства. Тому інвестиції завжди більше доходів об'єктів того підприємства, яке реалізує інвестиційні проекти. Інвестиції внаслідок цього мають певний термін окупності.

Для того, щоб реалізувати інвестиційний проект, підприємство змушене шукати інвестиційні ресурси задалегідь, а потім їх поступово повертати.

Для господарюючих суб'єктів інвестиційні ресурси можуть бути власними і залученими. Для крупних інтегрованих підприємницьких структур власні ресурси краще, але їх накопичення вимагає певних зусиль і організаційних рішень. Це визначає актуальність розробки методів створення всередині крупних інтегрованих підприємницьких структур спеціального механізму накопичення інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню проблеми забезпечення підприємств інвестиційними ресурсами присвячені роботи багатьох вчених: М.Г. Чумаченко, О.І. Амоши, І.О. Бланка, Г.В. Козаченко, І.Р. Бузько, А.Е. Воронкової, О.М.Ляшенко. У цих роботах вирішено більшість методологічних та теоретичних питань, пов'язаних з використанням фінансових ресурсів, як в окремих господарюючих суб'єктах, так і в їх об'єднаннях. Але питання управління накопиченням інвестиційних ресурсів у великих інтегрованих підприємницьких структурах вивчені недостатньо.

Метою статті є дослідження питань, пов'язаних з розробкою механізму накопичення власних інвестиційних ресурсів в крупних інтегрованих підприємницьких структурах, який забезпечив би баланс інтересів, як всієї структури в цілому, так і її складових елементів.

Результати досліджень. В основі інтеграції підприємств лежить власність на капітал, на засоби виробництва, які дозволяють будувати довгострокові перспективи розвитку диверсифікованих підприємницьких структур і управляти ними. Тимчасові угоди – це тимчасова інтеграція, яка не дозволяє будувати довготривалі програми, а націлені на реалізацію конкретного проекту. Тому, інтеграція може бути постійна і тимчасова.

Ми говоримо про інтеграцію підприємницьких структур на основі єдиного власника. Це можуть бути холдингові структури, концерни та інші. Всі інші види інтеграції: синдикати, картельні угоди, асоціативні угоди, консорціумні угоди, ми не розглядаємо, оскільки це тимчасові об'єднання. В даному випадку мова йде про інтегровані структури на основі диверсифікації їх діяльності, які мають спільного власника та довгострокову перспективу розвитку.

Інтеграція може йти шляхом диверсифікації, поступового розвитку бізнесу, створення дочірніх підприємств, які освоюють різні сектори й сегменти ринку або шляхом злиття (об'єднання) підприємств, які діють на основі спільної власності. Інтеграція різних видів бізнесу дозволяє одержати системний синергетичний ефект. Тому процес інтеграції одержує все більший розвиток в економіці України. Особливо це стосується створення крупних інтегрованих підприємницьких структур які мають суттєві фінансові й інноваційні можливості.

В даний час ми маємо обидві тенденції розвитку бізнесу на практиці. У жорстких ринкових умовах здійснюється об'єднання підприємств, або ж їх скупка крупними підприємницькими структурами, як національними, так і іноземними. Створення та розвиток крупних інтегрованих підприємницьких структурах (КПС) є дійсною реальністю, яка суттєво впливає на економіку країни та регіону.

Крупні інтегровані структури об'єднують юридичні особи різного ступеня самостійності, які мають свій баланс, розрахунковий рахунок, свою фінансову та інвестиційну політику. Це відрізняє їх від структурних підрозділів, що входять до складу підприємства, які не мають ні самостійності, ні фінансової, економічної та інвестиційної політики. Особливо це актуально для крупних інтегрованих підприємницьких структур (КПС), під якими ми розуміємо "об'єднання різних за розміром і видами діяльності підприємств, що мають різний юридичний статус, об'єднаних на основі спільної власності і директивного керування з єдиного керівного центру".

Функціонування й розвиток крупних інтегрованих підприємницьких структур (КПС) має ряд особливостей, що відрізняють їх від звичайних підприємств. По-перше, це можливість маневру ресурсами, що використовуються різними структурами та мінімізація на цій основі резервів, що забезпечують стійкість функціонування КПС. По-друге, наявність різної виробничої бази, що дозволяє більш повно використовувати наявний потенціал окремих підрозділів. Головна відмінність КПС від інших видів інтегрованих структур в масштабах концентрації ресурсів і впливі на макроекономічні показники держави.

Накопичення інвестиційних ресурсів може здійснюватися за кількома варіантами: перший варіант - на основі позикових коштів під гарантії всієї крупної інтегрованої підприємницької структури; другий - централізований; третій - комплексний ва-

ріант - на основі накопичення власних коштів і залучені позикових.

Перший метод. Структурні підрозділи, які мають права юридичної особи самостійно вступають у взаємовідносини з банками, іншими кредитними організаціями, проводять емісію цінних паперів, але на основі гарантії які дає позичальникові головна організація всієї КПС. Це означає, що залучаються позикові кошти під інтегровані активи КПС, на основі його кредитної історії та наявних конкурентних позицій на ринку. Проблема полягає в тому, що крупні інтегровані підприємницькі структури вимагають великих кредитів під свої інвестиційні програми, а банківська система України сьогодні не здатна фінансувати великі інвестиційні проекти міжнародного масштабу через недостатню капіталізацію коштів в банках. Тому виникає необхідність виходу на світові, європейські інвестиційні ресурси, а їх залучення вимагає більш складних механізмів.

Цей метод передбачає активну поведінку учасників крупних інтегрованих підприємницьких структур щодо пошуку та залученню інвестиційних ресурсів, налагодженню конструктивної співпраці між конкретним підрозділом і всією інтегрованою структурою. Це дозволяє залучити в процес інвестування велику масу інвестиційних ресурсів, отримати мультиефект від іміджевих і конкурентних досягнень крупних інтегрованих підприємницьких структур.

Другий, централізований метод накопичення інвестиційних ресурсів передбачає, що всі ресурси підприємств, що входять в крупну інтегровану підприємницьку структуру, концентруються в єдиному фонді і потім, виходячи зі стратегії та планів топ-менеджерів всієї КПС направляються на ті програми, які вважаються більш значущими з їх точки зору. В цьому випадку відбувається повна мобілізація інвестиційних ресурсів підприємств, створюється висококонцентрований інвестиційний потенціал який реалізується централізовано. У цьому випадку можливі проблеми суб'єктивного підходу до вибору програм фінансування, лобювання інтересів окремих структур, не врахування чинників розвитку підприємств, які складають інтегровану структуру і як наслідок виникнення проблем із-за незбалансованого розвитку КПС.

Третій, комплексний варіант, який об'єднує централізовані рішення щодо концентрації інвестиційних ресурсів в єдиному фонді та ініціативу структурних підрозділів з пошуку інвестиційних ресурсів у зовнішньому середовищі. Це означає, що накопичується певна частина інвестиційних ресурсів підприємств або об'єднуються всі інвестиційні ресурси, їх розподіл йде по заздалегідь узгодженим, досить прозорими механізмами, що враховує комплекс інтересів, як окремих господарюючих суб'єктів, так й інтереси КПС в цілому. Цей метод є найбільш перспективним, гнучким й адаптивним до ситуації, але і більш складним, тому що вимагає розробки відповідних економічних і організаційних механізмів управління інвестиційними ресурсами КПС.

Аналогом такого методу може служити існуюча раніше система створення єдиних фондів розвитку науки і техніки (ЕФРНТ), які формувалися в галузевих міністерствах або всесоюзних виробничих об'єднаннях, коли частина прибутку підприємства надходила до цих фондів. З фондів фінансувалися інвестиційні проекти щодо розвитку підприємства, створенню нової техніки. Тобто, досягалася досить критична інвестиційна маса, яка дозволяла вирішувати складні інвестиційні завдання. Але саме минулий досвід як раз і підтверджує наявність проблем суб'єктивізму у використанні цих фондів, які проявляються в тому, що галузеві інститути, які розподіляли ці кошти, використовували їх в першу чергу самі, а підприємства отримували недостатній обсяг фінансування. Тому ідея ЕФРНТ може бути застосовна, але вона повинна бути адаптована до сучасних умов. Механізми розподілу інвестиційних ресурсів повинні бути налагоджені, прозорі і формалізовані для того, щоб прибрати суб'єктивізм у прийнятті рішень.

Для реалізації цієї ідеї в рамках інтегрованої структури існують всі передумови. По-перше, керівництво інтегрованої структури має достатньо повноважень, щоб впливати на входячи до їх складу підрозділи, зобов'язувати їх розподіляти фінансові ресурси по заздалегідь встановленим нормативам. По-друге, концентрація і об'єднання різних підприємств створює відповідні можливості для накопичення потрібних інвестиційних ресурсів. Коли мова йде про невеликі інтегровані структури - це не вирішує проблеми. А коли ми говоримо про мега-інтегровані структури, до яких відносяться крупні інтегровані підприємницькі структури, які мають оборот в сотні мільйонів та мільярдів гривень, фінансові потоки настільки значущі, що можуть дати необхідну масу інвестиційних ресурсів, то ця проблема вирішується.

В основі реалізації цієї ідеї лежить формування сталого залишку інвестиційного ресурсу в процесі його витрачання і накопичення. Це можливо відобразити певною системою. Поступаючий інвестиційний ресурс витрачається досить швидко і поступово повертається шляхом реалізації інвестиційної програми та отримання прибутку від неї. Утворюється потік витрат і повернень інвестиційних коштів розподілених у часі. Витрата інвестиційних коштів здійснюються за короткий період часу, повернення в більш тривалий. Другий фінансовий потік, який формується - це потік відрахувань з доходів підприємства в єдиний інвестиційний фонд (ЕІФ). Об'єднання цих потоків формують постійний, стійкий залишок, який є базою для фінансування інвестиційних проектів крупних інтегрованих підприємницьких структур. Цей залишок є сумативним. Він враховує суму надходжень з різних джерел і дає значні накопичення.

Для побудови такої системи необхідно вирішити проблему формування об'єктивних, неруйнуючих економіку підприємств КІПС, нормативів відрахувань до єдиного інвестиційний фонд. Для того щоб підприємства не були повністю залежні від центра-

лізовано-розподіляючих ресурсів не можна забирати всі фінансові доходи, весь інвестиційний ресурс, який вони заробляють. Тому повинен бути норматив відрахувань, який з одного боку враховує інвестиційні інтереси і потреби КІПС, а з іншого боку, відрахування в централізований фонд повинні залишати достатньо ресурсів підприємствам для поточного фінансування їх інвестиційно-інноваційної діяльності, підтримки працездатності основних засобів, накопичення оборотних фондів, забезпечення поточного розвитку підприємства. Крім того, повинен бути чітко і досить прозоро прописаний механізм повернення цих коштів. Підприємства, що відраховують кошти в єдиний інвестиційний фонд, повинні чітко знати коли вони отримають свої інвестиційні ресурси, які не тільки повернуть їх перерахування, а й профінансують майбутні витрати, коли вони з дононів перетворяться в акцептантів. У цьому випадку підприємство може виступати як кредитор, так і позичальник. У першому випадку, підприємства кредитують інші структури крупної інтегрованої підприємницької структури, а в іншому випадку, самі отримують кошти від підприємств, які входять до складу КІПС.

Потреба в інвестиціях і можливість їх повернення залежить від життєвого циклу, як підприємства в цілому, так і його основних фондів, що випускають продукцію. Потреба в інвестиційних ресурсах, як правило, виникає на стадії зростання, а на стадії стабільної роботи і старіння виникає зворотний потік інвестиційних ресурсів. На цій стадії інвестиції необхідні в значно менших обсягах для підтримки працездатності підприємства або конкурентоспроможності продукції, тому виникає відносний надлишок фінансових ресурсів, який може бути направлений на повернення отриманих інвестицій, фінансування інших інвестиційних програм. У період зростання, підприємства активно потребують інвестиційні ресурси. З огляду на те, що стадія стабільної роботи перевищує стадію зростання, існують об'єктивні передумови для кредитування потреби в інвестиційних ресурсах і їх накопичення під майбутні інвестиційні програми. Тому проблема розрахунку нормативів відрахувань до єдиного інвестиційний фонд (ЕІФ) полягає у визначенні такої їх величини, яка б не суперечила цілям і програмам розвитку конкретного підприємства і давали можливість прив'язувати величину відрахувань до певної стадії життєвого циклу розвитку підприємства, його виробничої бази і продукції, що їм випускається.

Вирішення цієї проблеми дозволяє створити об'єктивно працюючий, ефективний механізм накопичення і використання інвестиційних ресурсів, який націлений і спрямований на роботу і благополуччя всієї КІПС. Досягається це в тому випадку, коли є механізм розподілу інвестиційних ресурсів, заснований на ранжируванні програм і вибудовуванні їх у черзі на реалізацію.

Список інвестиційних програм повинен формуватися без обмежень, по вільному волевиявленню

всіх зацікавлених сторін КІПС. Всі суб'єкти інтеграції виставляють свої заявки на фінансування програм з їх обґрунтуванням. Це обґрунтування має включати три можливих варіанти: позитивний результат при реалізації проекту, негативний результат і можливі втрати КІПС, які вона буде нести в разі не реалізації проекту. Точно також генеруються ідеї і програми централізовано на рівні топ-менеджерів КІПС, які необхідні для розвитку всієї системи і враховують планові обмеження, які накладає власник на можливості залучення і використання своїх фінансових ресурсів.

Сформувавши такий підхід, ми можемо для початку ранжувати ці проекти із загальної ефективності, позитивної ефективності, сумарним втратам і з урахуванням загальносистемних втрат. Потім ці проекти необхідно уточнити і ранжувати за додатковими критеріями, з точки зору їх значущості для декількох параметрів інтегрованої системи: її конкурентоспроможності, стійкості функціонування, загальній ефективності роботи. Задаються значущі критерії та за ними програми ранжуються і шикуються в чергу відповідно до рангу. Фінансування отримують програми, для реалізації яких вистачить інвестиційних ресурсів, які спрямовуються на обслуговування черги запропонованих проектів. Проекти які не потрапили до реалізації пропонуються заново при формуванні черги на наступний фінансовий період [7].

Висновок. Таким чином, створення механізму накопичення інвестиційних ресурсів, ранжирування програм для подальшої реалізації інвестиційних проектів дозволить підприємствам, які входять в крупні інтегровані підприємницькі структури більш чітко планувати свою інвестиційну діяльність і забезпечувати збалансованість та стійкість свого розвитку.

Л і т е р а т у р а

1. Воронкова А. Э. Современные технологии управления промышленным предприятием : [монография] / А. Э. Воронкова, А. В. Козаченко, С. К. Рамазанов, Л. Е. Хлапенов. — К.: Либра, 2007. — 256 с.
2. Шаріпова О.С. Оцінювання економічного потенціалу господарчих комплексів: [монографія] / Б.Є. Бачевський, Г.І. Дібніс, О.С. Шаріпова та інші. — Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2010. — 240 с. — ISBN 978-966-492-182-1.
3. Шаріпова О.С. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: [монографія] / [А. Е. Воронкова, Е. Н. Коренев, О. С. Шаріпова та інші]. — ВД „ИЖЕК”, 2006. — 448 с.
4. Шаріпова О.С. Теорія та методологія адміністративного управління гармонізацією управлінської діяльності інтегрованих агропромислових підприємств: [монографія] / О.С. Шаріпова. — Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2011. — 515 с.
5. Шаріпова О.С. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / [О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, О. С. Шаріпова та інші]. — Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2012. — 318 с.

References

1. Voronkova A.E. Modern technologies of industrial enterprise management: [monograph] / A. E. Voronkova, A. V. Kozachenko, S.K. Ramazanov, L.E. Khlapenov. - K.: Libra, 2007. - 256 p.
2. Sharipova O.S. Assessment of the economic potential of economic complexes: [monograph] / B.E. Bachevsky, G. I. Dibnis, O.S. Sharipova and others. - Lugansk: Virtual Reality LLC, 2010. - 240 p. - ISBN 978-966-492-182-1.
3. Sharipova O.S. Diagnostics of the state of the enterprise: theory and practice: [monograph] / [A. E. Voronkova, E. N. Korenev, O. S. Sharipova and others]. - VD "Inzhek", 2006. - 448 p.
4. Sharipova O.S. Theory and methodology of the administrative management of the harmonization of management activities integrated agro-industrial enterprises: [monograph] / O.S. Sharipova. — Donetsk: LDS Kupriyanov S. V., 2011. — 515 p.
5. Sharipova O.S. The system of economic security: state, region, enterprise: [monograph] / [O.M. Lyashenko, Y.S. Pogorelov, O.S. Sharipova and others]. - Lugansk: TOV "Virtual Reality", 2012. - 318 p.

Шаріпова О.С., Шаріпова А.Г. Методы создания механизма накопления инвестиционных ресурсов в крупных интегрированных предпринимательских структурах.

В статье рассмотрена проблема накопления инвестиционных ресурсов в крупных интегрированных предпринимательских структурах. Определены методы создания внутри крупных интегрированных предпринимательских структур специального механизма накопления инвестиционных ресурсов. Предложен механизм накопления достаточной инвестиционной массы для предприятий крупных интегрированных структур.

Ключевые слова: интеграция, диверсификация, крупные интегрированные предпринимательские структуры, инвестиции, ресурсы, метод, механизм, накопления, фонд, ранг, критерии, результат.

Sharipova O., Sharipova A. Methods of creating a mechanism for the accumulation of investment resources in large integrated business structures.

The article deals with the problem of accumulation of investment resources in large integrated business structures. The methods for creating a special mechanism for the accumulation of investment resources within large integrated business structures have been determined. A mechanism for accumulating sufficient investment mass for enterprises of large integrated structures is proposed.

Key words: integration, diversification, large integrated business structures, investments, resources, method, mechanism, savings, fund, rank, criteria, result.

Шаріпова О.С. – д.е.н., професор кафедри «Публічного управління, менеджменту та маркетингу» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, e-mail: sharipka71@gmail.com

Шаріпова А.Г. – з добувач кафедри «Публічного управління, менеджменту та маркетингу» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: д.е.н., проф. **Овчаренко Є.І.**

Стаття подана 20.04.2019